

Gyulavári Tamás habilitációs előadása

2010. március 29. napján került sor az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán Dr. Gyulavári Tamás habilitációs tudományos előadására, melynek címe „Szürkeállomány. A munkaviszony és az önfoglalkoztatás közötti jogviszonyok Európában és Magyarországon”. A Szakmai Bíráló Bizottság elnöke Vékás Lajos akadémikus (ELTE ÁJK, Polgári Jogi Tanszék), tagjai Kiss György egyetemi tanár (PTE ÁJK, Munkajogi és Társadalombiztosítási Jogi Tanszék) és Hajdú József egyetemi tanár (SZTE ÁJK, Munkajogi és Szociális Jogi Tanszék) voltak.

A munkajogviszonyon kívüli, de a tiszta önfoglalkoztatásnál önállótlanabb munkavégzés munkajogi szabályozása több okból került napjaink munkajogi kutatásának látókörébe. Az utóbbi években az Európai Unió szintjén és szakmai fórumokon a rugalmasság és a biztonság összefüggésében vetették fel, mit kezdjen Európa a munkajog elavult fogalmi rendszerével és ezzel összefüggésben a szürke zónának elnevezett jogviszonyok csoportjával. Ennek a szakmai vitának az előzménye a közösségi jogalkotásban és az Európai Bíróság esetjogában lelhető fel, ahol a közösségi jogszabályok személyi hatályát igyekeztek tisztázni. Megközelítésük lényege, hogy minél inkább gazdasági vonatkozású egy jogszabály, annál szélesebb a hatálya. Ez az alaptétel kezd annyiban megváltozni, hogy a trend a szélesebb személyi hatály irányába mutat. A közösségi jog azonban képtelen volt megnyugtatóan rendezni a munkajogi szabályok széles hatályát, így ez a tagállamok, a nemzeti munkajogi jogalkotás feladata maradt. A nemzeti jogok mozgásteréről és lehetséges modelljeiről széles körű vita bontakozott ki az Unió szintjén, amely számos dokumentumban dolgozta fel ezt a kérdést. Az uniós dokumentumok közül kiemelkedik a Supiot Jelentés és a „munkajogi” Zöld Könyv.

Mindeközben a magyar munkajogban is előtérbe került a rugalmasság kérdése, amelyre jó alkalmat teremtett a jogharmonizáció. Az Mt. 2001. évi jogharmonizációs módosítása jelentette az első jelentős jogalkotási lépést a rugalmasság növelése felé, amely nem a megszüntetési szabályokkal, hanem alapvetően a munkaidő-szabályozás érzékelhető és a munkavállalói érdekképviseletek szemszögéből érzékeny lazításával fokozta a munkaviszony belső rugalmasságát. Emellett a módosítás létrehozta a munkaviszony eddig legrugalmasabb, szinte könnyített alteregóját, a munkaerő-kölcsönzést. Ezzel részben párhuzamosan, már a 90-es évek végétől, de különösen az ezredforduló után megjelentek olyan „egyéb” foglalkoztatási jogviszonyok, amelyek lényegesen rugalmasabb szabályozást és alacsonyabb közterheket kínáltak, mint a munkaviszony. Az egyéb jogviszonyok szabályozása mindaddig nem keltett különösebb szakmai érdeklődést, amíg az alkalmi munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatás szabályozása túl rugalmas nem lett, így hatalmas népszerűség, és - a munkaügyi ellenőrzés által részben feltárt - látványos visszaélések kísérték útját. A „menekülés a munkajogból” jelensége lassan felkeltette mind a jogalkotó, mind pedig a szakmai közvélemény érdeklődését. Erről tanúskodik az Mt.-nek a színlelt szerződések ellen 2003-ban alkotott szabálya, valamint a 2005-ben rendezett II. Munkajogi Konferencia is, amely a „munkajogból menekülés” kérdéskörét tűzte napirendjére.

A szerző az egyenlő bánásmódra vonatkozó, ún. önfoglalkoztató irányelv harmonizációja során találkozott először a dolgozat tárgyát képező problémával, pontosabban az önfoglalkoztatás definiálásának kérdéskörével (ld. Kiss György (szerk.): *Az Európai Unió munkajoga*. Osiris, 2000.). Az irányelv alkalmazása során az volt a közösségi jogi cél, hogy minél szélesebb körben, azaz a lehető legteljesebb hatállyal kerüljön átültetésre a nemzeti jogokban. Ezzel összhangban a magyar munkajogban - részben az irányelv átvétele miatt - kialakult az önfoglalkoztatásnak egy indokolatlanul széles, szinte parttalan fogalma. Tisztázatlansága okán az önfoglalkoztatás homályos gyűjtőfogalommá vált, amelybe minden foglalkoztatást szolgáló jogviszonyt beleértettek a polgári jogviszonyoktól a segítő családi tagi minőségben való foglalkoztatásig. Mindezek alapján rendkívül érdekes, és a hazai szakirodalomban alig, ám a nyugat-erőpaiban bőségesen feldolgozott, szinte slágertéma az önfoglalkoztatás és az egyéb foglalkoztatási jogviszonyok rendszere és szabályozása.

Azért is izgalmas a szerző előadásának (és dolgozatának) címében jelzett kérdés vizsgálata, mert számos oldalról lehet megközelíteni a kérdést: nemzetközi és európai közösségi jog, munkajog, szociális jog, foglalkoztatáspolitikai, közgazdaságtan, és szociológia keveredik ebben a komplex problémakörben. A munkajogi szakkönyvtárakban ennek a témának legalább olyan terjedelmes a jogi, mint a közgazdasági irodalma, de szép számmal találni szociológiai megközelítésű könyveket is. Ezzel szemben a magyar szakirodalom eddig elsősorban jogharmonizációs (irányelvek átvétele), illetve foglalkoztatáspolitikai (pl. foglalkoztatási támogatás) kérdésként vetette fel ezt a témát.

Az alapul szolgáló habilitációs dolgozattal összhangban a tudományos előadás négy nagyobb kérdéskörből állt, amelyek a közösségi jogalkotással, a magyar jogharmonizációval, az uniós szakpolitikával, valamint a magyar foglalkoztatási jogviszonyok rendszerével foglalkoznak. Valamennyi fejezetben két alapvető kérdést vizsgált a szerző: a fogalmi rendszert és az abba illeszkedő fogalmak definiálását, illetve az így létrejövő munkavégzési kategóriákhoz a munkavállalót megillető jogok megfelelő katalógusának megalkotását. Ezeknek a kérdéseknek a vizsgálatánál magyar és külföldi szakirodalmak, közösségi és nemzeti jogszabályokat dolgozott fel. Egy ilyen kutatás talán sohasem befejezett. Ezt a szerző is így látta, hiszen a dolgozatban jelzett tervei közé tartozik a munkaviszony szakirodalmi (tudományos) fogalmának feldolgozása és a szürke zónába tartozó Európában ismert jogviszonyoknak részletes bemutatása.

Kiss György